

протиставлення себе суспільству, його принципам та ідеалам, захоплення «ворожою» ідеологією та суспільними принципами і водночас пошук і об'єднання з собі подібними, а також потреби творчої та аутсайдерської молоді в спілкуванні, самоствердженні, протестах проти традиційності, консервативності та конформізму, що домінували в сучасному для них суспільстві.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Олесійович А. Львів понад усе. // Інтернет: <http://hippy.ru/alar1.html>. – 2008. – 25 грудня.
2. Савинов А., Теплюк А. Есть контакт // Комсомольская правда. – 1988. – 20 апреля. – С. 2.
3. Шубин А.В. Преданная демократия. Перестройка и неформалы 1986-1989 гг. Інтернет: <http://www.soviethistory.ru/sovhist/print-15.html>. – 2008. - 23 лютого
4. Култаева М.Д., Уварова Е.Л. Интерпретация проблем молодежи: западные концепции и варианты. – Харьков: изд-во при ХГУ, 1989. – 114 с.
5. Сикорская В. Национальный футбол. // Інтернет: <http://white-blue.kiev.ua/articles/524.htm>. – 2009. – 16 лютого.
6. Партолога В. П., Партолога М.И. Для чего к кострам уходят люди? // Інтернет: <http://www.altruism.ru/sengine.cgi/5/15/7/2>. – 2009. – 22 лютого.
7. Фрумкин В. В. Музыка и слово. // Інтернет: <http://altruism.ru>. – 2009. – 22 лютого.
8. Шкурин В.Н. Молодежь: Свободное время и клуб (XXVII съезд КПСС и работа с молодежью): Методическое пособие. – М.: ВНИЦ НТ и КИР МК СССР, 1987. – 93 с.

SUMMARY

The article characterizes the appearance of the first informal movements in soviet Ukraine. Their main types, causes of genesis, conditions of arrival and ideological orientation.

О. М. КАЗАКОВА

ОСОБЛИВОСТІ НАЦИСТСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ НА ПОЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ В ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ (1939-1941 рр.)

Дослідження проблеми функціонування нацистського окупаційного режиму на окупованих польських землях є актуальними з точки зору розуміння тенденцій всесвітньої історії ХХ століття. Політика нацистів на польських територіях призвела до загибелі більш 6 мільйонів осіб з них 2,7 мільйонів євреїв. З них на фронтах полягло понад 640 тис. осіб; від терору, репресій окупантів, голоду та епідемій – близько 5,5 млн. осіб [1; 541]. Це була політика геноциду, тобто цілеспрямованого знищення людей за етнічною ознакою. Але євреї, що мешкали на території Польщі, не були єдиними жертвами масових репресій у ХХ столітті. Проти циган, слов'ян, зокрема мешканців Радянського Союзу – також застосовувалась політика геноциду. У зв'язку з цим науковий інтерес викликають механізми здійснення політики репресій, які застосовувалися у Європі у 30-40-х роках ХХ століття.

Вивчення карально-репресивної політики нацистської Німеччини на окупованих польських землях дозволяє глибше зрозуміти сутність тоталітарних режимів, розробляти і впроваджувати заходи, спрямовані на недопущення виникнення подібних режимів у майбутньому.

Звертаючи увагу на роботи вітчизняних та російських полоністів слід визначити наявність ґрунтовних досліджень у сфері вивчення нацистського окупаційного режиму на польських територіях у працях А.А.Галкіна, А.Ф.Носкової, Т.Ю.Григорьянц, Д.М.Проектора, М.І. Семиряги. Окремий розділ колективної монографії (під загальною редакцією Л.О.Зашкільняка та М.Г. Крикуна) «Історія Польщі (2002 р.) окреслює основні складові нацистського «нового порядку» на польських територіях та політики репресій. Однак дослідження німецької політики щодо єврейського населення під час становлення окупаційного режиму на польських територіях потребує подальшого вивчення.

В даній статті автор аналізує особливості функціонування політики нацистів щодо єврейського населення на території Генерал-губернаторства Польща

Теоретичною основою нацистської політики щодо євреїв були погляди про походження і розвиток нації та народів, пропаговані елітою нацистської партії. Вони базувалися на расовій теорії французького вченого Жозефа Артура Гобіно і англійського соціолога Х'юстона Стюарта Чембер-

лена. Згідно з нею лише арійська раса була творцем та носієм людської цивілізації та культури, а всі інші раси вважалися неповноцінними і такими, що справляли у всесвітній історії шкідливий вплив на суспільство. Адольф Гітлер у роботі "Майн Кампф" розділив все людство на три категорії: творці цивілізації, носії цивілізації та руйнівники цивілізації. Він стверджував, що представниками перших двох груп можуть бути тільки арійці, а решта – це євреї. [2; 243]. А. Гітлер вважав, що євреї був і залишається повічним паразитом, дармоїдом, який, як шкідлива бацила, що розповсюджується щонайширше, як тільки виникає сприятливе середовище. Також, можна сказати, що А. Гітлер ставив знак рівності між марксизмом і євреями, і таким чином, вони виступають найлютішими ворогами для німецької державності.

Використавши загальне невдоволення та економічні труднощі у Веймарській Німеччині, А. Гітлер почав впроваджувати расистську теорію у життя. А. Гітлер разом з найближчим оточенням проводив активну антисемітську пропаганду. Під час виступів та демонстрацій нацистською елітою стверджувалось, що економічна депресія, крайній націоналізм, безлад у країні, поразка у Першій світовій війні це все прояви єврейства. А. Гітлер наголошував, що євреї неспроможні до продуктивної діяльності, і тому використовують творчу енергію інших націй. Вони нібито поставили за мету підкорити найбільш активні народи. Тому А. Гітлер проголосив боротьбу проти єврейського населення, виступаючи за чистоту арійської нації [3].

Після "звільнення" від євреїв А. Гітлер обіцяв німецькому народу велике майбутнє. При цьому дуже швидко. На німецькій землі настане райське життя. Всі підприємці отримають лавки. Бідні жителі, що винаймають квартири, стануть їх власниками. Невдалі інтелігенти – помічниками професорів. Збіднілі селяни – заможними хуторянами. Жінки – красунями, а їхні діти – здоровими, "покращиться порода". [4, 40]. Таким чином, А. Гітлер намагався довести, що життя без євреїв набагато покращиться.

Ідеї антисемітизму запропоновані нацистською елітою були покладені на сприятливе підґрунтя німецької ненависті до євреїв, що простежується з досить давніх часів. Це було зумовлено, поперше тим, що євреїв вважали лихварями, які не хотіли працювати, а лише давали гроші у кредит. По-друге, між єврейством і марксизмом дуже часто ставився знак рівноваги. По-третє, для збереження чистоти арійської нації, на думку керівників нацистської партії, необхідним є перш за все винищення євреїв як нації.

І тому, прийшовши до влади у 1933 році, нацистські функціонери у Німеччині почали проводити активну антисемітську політику, видаючи закони, які значно обмежували права євреїв, та розпочали політику репресій. Зокрема, вже 1 квітня 1933 році нацистський уряд А. Гітлера оголошує односторонній бойкот єврейському бізнесу (володарям магазинів, підприємств тощо). Однак бойкот не мав широкої підтримки і фактично провалився. У тому ж квітня місяці 1933 року розпочалося примусове звільнення всіх неарійських держслужбовців з займаних посад.

Спочатку євреям необхідно було носити спеціальні позначки, а згодом виходили ще суворіші закони, зокрема євреї позбавлялися громадських та політичних прав, права на працю, на майно, та нерухомість, були введені значні обмеження у повсякденному житті. Так, 15 вересня 1935 року у Німеччині було видано "Закон про захист німецької крові і німецької честі", в якому йшла мова про те, що євреї позбавляються громадянських прав: брати участь у будь-яких громадсько-політичних заходах, брати шлюб з повноправними громадянами рейху [5,40]. Таким чином, євреї були позбавлені права голосу у політичних питаннях, не могли займати посади у державних закладах.

"Четвертим розпорядженням до Закону про громадянство Рейху" від 25 липня 1938 року єврейські лікарі були позбавлені апробації з 30 вересня 1938 року. Практикуючі лікарі-євреї отримали "тимчасовий дозвіл" на роботу "фахівцем з хвороб" для єврейських пацієнтів [6].

Поступово євреям довелося здати дорогоцінності, хутро, радіоприймачі, відмовитися від телефонного номеру, звільнити свої квартири, в трамваї або автобусі поступатися місцем іншим пасажиром та суворо дотримуватися комендантської години.

Вже тоді активно почала впроваджуватися практика вивозу непрацездатного єврейського населення до концтаборів. У серпні 1933 року було офіційно затверджено, що євреїв за різними звичуваннями слід відправляти до концтаборів [6]. Починаючи з 1937 року нацисти почали масово відправляти євреїв у концтабори [3; 30–31].

Корінною зміною було "Десяте розпорядження до Закону про громадянина Рейху". Воно стало основою примусового членства в "Імперському об'єднанні євреїв в Німеччині", що служило інструментом Головного управління імперської безпеки у проведенні депортацій. Імперське об'єд-

нання повинне було сприяти переселенню і здійснювати вилучення майна, щоб бути в змозі забезпечити підйомними грошима переселенців [7].

Вирішальну роль у антисемітській політиці відіграла "Кришталева ніч", яка була організована та проведена нацистськими карально-репресивними органами, під час якої було вбито багато євреїв та зруйновано велику кількість будівель, магазинів тощо. Керівник поліції безпеки Рейнгард Гейдріх, який був свідком "Кришталевої ночі" у доповіді Герману Герінгу писав, що 815 крамниць було зруйновано, 29 житлових будинків було підпалено або зруйновано іншими засобами. Була знищена 191 синагога. [8; 41].

Саме сукупність цих заходів стали початком політики геноциду єврейського населення на території Центральної та Східної Європи. Напад гітлерівської Німеччини на Польщу у вересні 1939 року і встановлення окупаційного режиму поставили єврейський народ, що мешкав саме на польських землях, перед загрозою повної ліквідації.

На початку Другої світової війни нацисти не мали чіткого плану та єдиної позиції в політиці щодо польських євреїв – однієї з найчисленніших єврейських громад у Європі. Але з перших днів окупації розпочали "генеральну репетицію геноциду", переслідування та масові вбивства єврейського населення.

На території Польщі вводилися спеціальні правила для існування єврейської громади. Згідно з розпорядженнями окупаційної адміністрації польські євреї були зобов'язані носити спеціальні позначки (зірку Давида), змушували позначати відповідними позначками і єврейські крамнички. Також нацистами впроваджувалася політика щодо обмеження вправ євреїв, зокрема польські євреї позбавлялися свого рухомого та нерухомого майна їм забороняли мати власні підприємства, засновувати єврейські навчальні заклади, справляти релігійні обряди. Євреї не могли мати постійного місця роботи, вони позбавлялися права на освіту.

Чимало фактів свідчить, що силові німецькі структури вдавалися до масових убивств єврейського населення ще під час польсько-німецької воєнної кампанії 1939 року. Так, 15 вересня у м. Прцеумслі було знищено понад 500 польських євреїв, а 28 вересня у м. Прцекопане – 900 польських євреїв. [9; 271-275]. Після встановлення органів цивільної адміністрації в ГГ та на "приєднаних" до рейху територіях значно зросла кількість масових езекуцій єврейського населення.

У рамках прискорення так званого "остаточного вирішення" єврейського питання німецькі каральні поліцейські органи під керівництвом вищої поліцейської влади країни використовували антисемітські настрої серед польського та українського населення. Від початку жовтня 1939 року оперативні групи (айнзацгрупи) приступили до фізичної ліквідації представників місцевої єврейської інтелігенції, особливо на "приєднаних" до рейху землях. Грунт для проведення цієї акції підготували антисемітські виступи місцевого польського та українського населення, інспіровані оперативними командами служби безпеки рейху. [10; 118]. У ряді випадків польські поліціанти всупереч своїй волі були змушені брати участь у нацистських облавах проти євреїв і тим самим ставали сліпим зряддям в руках окупантів.

Практично ще під час військової кампанії почалися масові виселення єврейського населення. Так, 21 вересня 1939 року вийшло розпорядження начальника поліції безпеки та СД нацистської Німеччини Рейнхарда Гейдріха про переселення євреїв першочергово з сільської місцевості до великих міст. У документі зазначалося, що треба відрізнати області (1) Данцигу та Західної Пруссії, Познані, Східної та Верхньої Сілезії (ці польські землі незабаром увійдуть до складу Німеччини) від інших (2) окупованих областей (маються на увазі майбутні землі ГГ). 1) Перші області повинні були по можливості очищені від євреїв; щонайменше треба сконцентрувати євреїв в декількох містах. 2) В областях, віднесених до другої групи, потрібно по можливості створити декілька пунктів концентрації євреїв, щоб полегшити наступні заходи щодо цієї групи польського населення. Причому, ці пункти мають бути залізничними вузловими центрами або розташовуватися поблизу залізниць [9; 87].

Стосовно "приєднаних" територій шеф СС Генріх Гімmlер 30 жовтня 1939 року видав розпорядження, що всі євреї з цього регіону протягом чотирьох місяців повинні бути переселені в Центральну Польщу. Першої воєнної зими 1939/1940 рр. лише з території Великої Польщі до ГГ було переселено 100 тис. євреїв. Таким чином, ми бачимо, що перші репресії щодо єврейського населення польських територій розпочалися ще за часів діяльності військової адміністрації. З розподілом польських земель на Генеральне губернаторство та «приєднанні території» до Рейху політика пригнічення єврейського населення почала набирати ще більш посилені обертів. Після того як

Ганс Франк став головою цивільної адміністрації Генерал-губернаторства, ним було видана серія указів щодо обмеження прав євреїв в усіх сферах життя. Вже у листопаді 1939 року були видані перші антиєврейські укази, зокрема, обов'язкове носіння білих пов'язок із синьою зіркою Давида, вимоги здати усі радіоприймачі та заборона євреям їздити залізницею. Євреїв позбавили свободи руху, права розпоряджатися власним майном, отримувати премію за роботу; їм було відмовлено у соціальному та медичному забезпеченні. Заборонено було також засновувати будь-які єврейські навчальні заклади, справляти релігійні обряди, створювати політичні чи інші об'єднання тощо.

За наказом Г. Франка кожний єврей старший 14 років, що мешкав на території Генерал-губернаторства, мав обов'язково на примусових роботах відпрацювати два роки. Також висувалися вимоги здати усі радіоприймачі та заборона євреям їздити залізницею [9].

Вже у листопаді 1939 року нацистами було зруйновано усі синагоги на території Лодзі. Починаючи з 1940 року становище євреїв, що мешкали на польських землях, погіршилося ще більше: євреям було заборонено змінювати місце проживання, а також виходити з дому з 21 години до 5 години ранку. У січня 1940 року Г. Франк видав наказ про реєстрацію майна євреїв, що мешкали на території Генерал-губернаторства. [10; 125].

З початку окупації польське населення єврейського походження було зосереджене у спеціально відведених кварталах міст (гетто). Усього на польських теренах діяло близько 400 гетто, найбільші з яких були у Варшаві (360 тис. осіб), Лодзі (200 тис.). [1; 511-512].

Причини створення гетто гітлерівська пропаганда пояснювала по-різному. Якщо Р. Гейдріх наказував спиратися на так би мовити широку участь євреїв у партизанських діях проти німецької армії, то в інших випадках виявлялося, що євреї налаштовували поляків проти Німеччини [11]. Йшла мова і про необхідність ізолювати євреїв через те, що вони не бажають дотримуватися встановлених націонал-соціалістом справедливого принципу розподілу матеріальних доходів. Також однією з причин вважали прагнення євреїв відокремитися від оточуючого населення. Нацисти стверджували, що євреї є носіями інфекційних хвороб, а їх ізоляція допоможе захистити неєврейське населення від епідемій.

21 вересня 1939 року керівництвом СС прийнято рішення остаточно перевести євреїв до величезних центрів концентрації, які створювалися у містах на окупованих німцями території Польщі. І вже 8 жовтня 1939 року на окупованих нацистами землях Польщі було створено перше єврейське гетто у Петркуві-Трибунальському, куди почали звозити євреїв з оточуючих країн [10, 734].

У лютому 1940 року у Лодзі було опублікована постанова про організацію гетто, і вже 30 квітня ворота гетто були зачинені. Така ж сама доля спіткала і єврейських жителів Варшави. 16 листопада 1940 року було організоване Варшавського гетто. Краківське гетто формально було засноване 3 березня 1941 року. [12; 211]. Головним мотивом створення гетто була ізоляція. Особисті контакти із зовнішнім світом були припинені. Тепер під загрозою покарання було заборонено залишати гетто, решті мешканцям міста заборонялося туди заходити без спеціального дозволу.

Найбільш типовим і великим на території окупованої Європи було Варшавське гетто, яке виникло 30 квітня 1940 р. Нацистська політика, яка проводилася тут, відповідала головній концепції – “максимум євреїв на мінімумі території”. І справді: чисельність Варшавського гетто перевищувала 450 тисяч осіб. В одній кімнаті розміром до 7 м² мешкало від 6 до 15 і більше чоловік. [13; 123]. Все це призводило до значного забруднення житла і території, створювало антисанітарні умови існування. Становище євреїв в гетто з кожним місяцем погіршувалося. Денний раціон одного єврея складав 200 калорій. А від 15 жовтня 1941 року під загрозою смертної кари євреям було заборонено самовільно залишати територію гетто. Вихід з гетто та повернення до нього стали можливими лише з перепусткою. [13; 138-140]. Переселення євреїв до гетто з їх неймовірними умовами існування значно спростили наступні кроки натхненників та виконавців голокосту.

Катастрофічна ситуація з харчуванням викликала епідемії. Значна частина населення страждала відкритою формою туберкульозу, дизентерією. Найважче за усе потреби у їжі переносили хворі, старі люди та діти. Майже третина новонароджених не доживала до року. [14; 21-22].

Щоб мати менше клопоту з єврейським населенням гетто, окупанти запропонували йому внутрішню автономію під загальним контролем німецької влади. За погодженням з окупаційною адміністрацією були сформовані єврейські ради – юденрати, які мали стежити за неухильним виконанням усіх вказівок силових інстанцій ГГ та анексованих польських землях [14; 218]. У нацистських розпорядженнях зокрема зазначалося: “На них (єврейські ради) покладається відповідальність за виконання в намічений термін усіх вказівок, які вже дані та будуть даватися нацистською окупацій-

ною адміністрацією”. Адміністрація цих рад складалася з 12-15 осіб. Так, єврейську раду у Варшавському гетто очолювали Олександр Палфінгер, Макс Бішеф, Гайнц Аіерсвальд [15; 87].

При єврейських радах була створена єврейська поліція, яка залучалася німецькою адміністрацією до каральних дій проти євреїв у значно більшій кількості ніж представники польської поліції. Єврейські поліцаї поділялися за званнями на аспірантів, підстаршин, старшин та комісарів. Восени 1940 року в одній лише Варшаві були створені 4 комісаріати єврейської поліції, до якої спершу входило 500, потім 750 єврейських поліцаїв, одягнених у форму колишньої польської поліції й озброєних гумовими киями. На шапці в них була жовта шестикутна зірка й на лівому рукаві – жовта пов’язка. Пізніше при єврейській поліції була створена служба безпеки з окремою в’язницею, умови перебування в якій були поза будь-якою критикою (у її невеликих камерах, зокрема, постійно перебувало по 50-60 осіб, і кожен зі в’язнів повинен був сплатити за їжу). Єврейська служба безпеки мала два відділи (безпеки та слідчий) й складалася зі спеціально підготовлених 60-и офіцерів, підстаршин і штатних поліцейських службовців. Головним її завданням було виявлення й усунення будь-яких форм опору німецькій окупаційній адміністрації серед єврейського населення.

Саме службовці єврейської поліції відіграли значну роль у виконанні репресивних заходів щодо польських євреїв. Неспростовним доказом цього є звіти польської поліції ГГ про хід та наслідки облав з метою затримання євреїв. Так, наприклад, у рапорті VI-го комісаріату польської поліції Варшави від 25 березня 1939 року про одну з них говорилося: “В акції брали участь: 22 польські поліціанти, 12 німецьких поліціантів, 40 – з єврейської служби. Доставлено на збірний пункт 160 осіб”. Того ж дня у рапорті I-го комісаріату польської поліції Варшави вказується, що в облаві брало участь: “Шуцполіцистів – 10, українських поліціантів – 20, з єврейської поліції – 40. Доставлено 512 євреїв”. [16]. Єврейські поліціанти також брали безпосередню участь у масових вбивствах польських мешканців єврейської та інших національностей.

Отже, німецька окупаційна адміністрація на польських землях проводила щодо єврейського населення політику, спрямовану на переслідування та масове фізичне знищення. В результаті антисемітської політики нацистської Німеччини в 1939-1941 рр. з анексованих польських територій було виселене майже усе єврейське населення і розміщене у гетто та концтаборах ГГ. Для цієї частини польського населення були створені неймовірно тяжкі умови існування.

Верхівка німецької окупаційної адміністрації вважала, що до середини 1941 р. зробила все необхідне, щоб “євреї вмирили від голоду і нестатків, а від єврейського питання залишилося тільки кладовище”. [9; 247]. Масове знищення єврейського населення на території ГГ було розпочато за наказом Гімлера наприкінці 1942 р. [17; 341]. Транспорти, заповнені євреями, потяглися до концтаборів: Освенцім, Майданек, Треблінка та інших. Влітку 1943 р. нацисти ліквідували Варшавське гетто з усіма його мешканцями. У 1943 р. було остаточно “вирішене єврейське питання” в регіоні, за висловом начальника СС та поліції ГГ Вільгельма-Фрідріха Крюгера. У розпорядженні юденрата (адміністрації гетто) була невелика кількість службовців та поліцейських – євреїв. Отримавши від німецької влади зброю, єврейська поліція прагнула бути схожою на німців і тому безпощадно знущала над своїм народом. Коли стало відомо, що війна триватиме довго, гітлерівці вирішили використовувати дешеву напіврабську працю євреїв у воєнному виробництві.

Євреї, проживаючи на польських землях, зазнавали різного роду обмежень і поза межами гетто. Так, єврейську громаду було відокремлено від решти населення змушуванням кожного носити на одязі спеціальну дискримінуючу шестикутну “зірку Давида”. За наказом поліцейських інстанцій євреям навіть заборонялося користуватися транспортними засобами. Невдовзі вони були зовсім поставлені поза законом. Згідно з §3 наказу начальника поліції та СС на теренах ГГ Фрідріха Крюгера кожен не єврей, який “прийняв до свого помешкання, переховував або годував єврея, підлягав смертній карі”. [17; 129]. Незважаючи на цю заборону, на польських територіях розгорнулася широка кампанія допомоги єврейському населенню, яка отримала назву “Жегота”. У ній брала участь значна частина польського суспільства: інтелігенція, службовці, робітники, селяни, молодь, духовенство. Поляки організовували втечі євреїв з гетто, переховували та переправляли їх до загонів руху Опору та інше. Впродовж німецької окупації в ГГ здебільшого поляки переховували до 20 тис. євреїв, в тому числі 4 тис. євреїв в одній лише Варшаві [1; 516].

Таким чином, організовуючи на території Генерал-губернаторства Польща мережу єврейських гетто, нацистська влада намагалася створювати найбільш несприятливі умови для життя, зокрема відбувалися значні обмеження у продуктах харчування, ліквідовувалися усі засоби для існування. Зважаючи на погане харчування та антисанітарні умови у гетто, серед єврейських мешкан-

ців був великий відсоток смертності. Намагаючись хоч якось вижити у гетто процвітала контрабанда на харчування. Обов'язковою умовою існування у гетто була примусова робота. У стінах гетто євреї хоч якось мали змогу заробляти собі на життя, зокрема працювали на легких підприємствах. Отже, гітлерівці прагнули знешкодити єврейську націю на землях Польщі, використовуючи для цього найжахливіші методи.

Таким чином, на основі вивчених фактів, можна виділити етапи нацистської політики по відношенню до єврейського населення:

I етап (1933-1939 роки) – прихід Гітлера до влади у Німеччини, початок та апробація антисемітської політики на території III Рейху, зокрема прийнята велика кількість антиєврейських постанов, які мали за мету усунути євреїв із суспільного життя та змусити їх залишити Німеччину.

II етап (1939-1941 роки) – це період становлення окупаційного режиму на польських територіях та реалізації на практиці антисемітської політики. Він характеризувався посиленням репресивних заходів. Збільшилась кількість указів, зокрема таких, як введення обов'язкової трудової повинності, заборона змінювати місце проживання, зобов'язувалося носіння "зірки Давида" для єврейського населення тощо. Був розпочатий процес концентрації європейських євреїв у гетто та створення неймовірно тяжких умов існування, що було одним із засобів винищення та підготовкою до остаточного вирішення єврейського питання.

Реалізація на практиці політики геноциду щодо єврейського населення на польських територіях в період становлення нацистського режиму показала на практиці яким жахливим механізмом була ця система. В той же час євреї намагалися не здаватися та усіма зусиллями чинити опір. Яскравим прикладом для усього світу з нацистським «новим порядком» стане відчайдушна спроба повстання у Варшавському гетто у 1943 році.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Зашкільняк Л. О, Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Львів: Львівський університет – 2002. – 752 с.
2. Гітлер А. Моя боротьба. Х.: ООО "Свитовид" – 2003. – 704 с.
3. Мельников Д. Е., Черная Л. Б. Империя смерти. Аппарат насилия в нацистской Германии 1933-1945. – М. – 1987. – 416 с.
4. Черная Л. Коричневые диктаторы. – Ростов-на-Дону: Феникс. – 1998. – 480 с.
5. Нюрнберзькі закони. Закон щодо громадянства рейху від 15 вересня 1935 р. // Давлетов О. Р. Історія НСДАП та "Третього рейху" (1933 – 1945рр.): практикум для студентів-істориків, вчителів історії та учнів загальноосвітніх шкіл. – Запоріжжя: ЗДУ. – 2004. – 106 с.
6. Страницы истории еврейского народа. Холокост. // Internet <http://holocaust.ioso.ru/history/index.htm>
7. Распоряжение к Закону о гражданине Рейха. / Internet <http://history.nfurman.com/shoa/sweden/sweden014.htm>
8. Витяг із доповіді керівника поліції безпеки Рейнгарда Гейдріха прусському міністру-президенту Герману Герінгу про події "Кришталеї ночі", 9-10 листопада 1938 р. // Давлетов О. Р. Історія НСДАП та "Третього рейху" (1933 – 1945рр.): практикум для студентів-істориків, вчителів історії та учнів загальноосвітніх шкіл. – Запоріжжя: ЗДУ. – 2004. – 106 с.
9. Piotrowski S. Dziennik Hansa Franka. – Warszawa: PWN, 1957. – 304 s.
10. Граф Ю. Миф о холокосте. Правда о судьбе евреев во второй мировой войне. М., Русский Вестник, – 1996. – 128 С.
11. Распоряжение шефа управления безопасности СС Гейдриха о переселении евреев, 27 сентября 1939 г. / Internet <http://jhistory.nfurman.com/shoa/sweden/sweden027.htm>
12. Холокост: Энциклопедия / Редкол.: И. А. Альтман, О. В. Будницкий, Е. Ю. Гениева и др.; Пер. с англ.: И. В. Александрова, Л. М. Бурмитстровой и др. – М.: РОССПЭН, 2008. – 808 С.
13. Кноп Г. Холокост неизвестные страницы истории – Харьков – 2007. – 336 с.
14. Зараев М. Жизнь и гибель Варшавского гетто// Огонек – 1993. – №14-15 – с. 58-60.
15. Черкасов Н. С. О германском фашизме и антифашистском сопротивлении. – Томск, 2006. – 422 с.
16. Электронная еврейская энциклопедия. Катастрофа европейского еврейства. // Internet <http://www.eleven.co.il/>
17. Europa unterm Hakenkreuz: Die Okkupationspolitik in Polen (1939 – 1945). Achtbändige Dokumentened. / Herg. von W. Schumann, L. Nestler. – Berlin: Dt. Verl. Des Wiss., 1989. – 418 s.

SUMMARY

The author analyses of Nazi policy in the relation to the Jewish population on the ethnic Polish lands. Specific lines and stages of forming of the policy of anti-Semitism are exposed.

The methods of the repressions which were used on a relation Jewries in the period of becoming of the Nazi regime are investigated.

С. Ф. ОРЛЯНСКИЙ

ИСТОРИОСОФИЯ И ЕЁ МЕСТО В ИСТОРИЧЕСКОМ ЗНАНИИ

В западной литературе имеется немало серьезных работ, в которых глубоко рассматриваются различные проблемы историософского характера. К таким работам следует отнести монографии Р. Дж. Колингууда «Идея истории», А. Тойнби «Постижение истории», К. Ясперса «Смысл и назначение истории», Ю. Хабермаса «О субъекте истории» и др. Однако, отмечает А. П. Реэнт, историки-практики, в большинстве своём, «не стремятся выйти за рамки конкретно-исторических исследований, оставляя область историософского осмысления истории человечества философам, социологам, этнографам, экономистам» [1, 18].

Что же такое историософия? В принципе я сравнил бы историософию с компасом, который помогает историку находить верный путь в безбрежном океане исторических фактов. Историк, не интересующийся историософией – это человек «без горизонта». Вдумчивый журналист одесской еврейской газеты «Шомрей шабос» Елена Каракина одну из своих статей так и назвала: «Без горизонта». Она пишет: «Одессит, по определению, это человек, меру возможностей и запросов которого определяет лишь горизонт. А горизонт же есть «воображаемая линия, которая отодвигается по мере приближения», как известно из географии» [2].

Я почти полностью убедился в справедливости сравнения историософии с этой «воображаемой линией», когда обратился к «Современному философскому словарю», изданному в Москве в 1998 г. Читаю: «Историософия – это концепция философии истории, созданная как целостное постижение вариативности и преемственности конкретных исторических форм с точки зрения раскрытия в них универсального закона или метаисторического смысла». И далее: «Центральное место в историософии занимает осмысление сущности и основных процессуальных мотивов того исторического периода, в котором находится субъект философствования в соответствии с его собственными критериями исторических форм. Фактически (кажется, что мы уже подходим к концу определения этого громоздкого понятия! – С. О.) историософия реализуется как целокупное постижение сущности истории с позиций метафизически истолковываемых её основных моментов» [3, 370].

Итак, здесь и «концепция философии истории», и «целостное постижение вариативности и преемственности исторических форм», и «осмысление сущности и основных процессуальных мотивов конкретного исторического периода», и «целокупное постижение сущности истории».

Из такого довольно тяжеловесного и трудновоспринимаемого определения можно вынести следующее: во-первых, что историософия – это всё же «концепция философии истории», предназначенная для раскрытия в цепи конкретных фактов «универсального закона или метаисторического смысла» этих фактов, во-вторых, центральное место в историософии «занимает осмысление сущности и основных процессуальных мотивов конкретного исторического периода», и, наконец, в-третьих, практическая реализация этой «концепции философии истории» для данного исторического периода, по существу, означает постижение сущности этого периода. По сути дела, сказанное выше и определяет основные составляющие историософии как таковой.

В принципе, считает Р. А. Додонов, историософия изначально сформировалась как учение, вышедшее из эсхатологии, и свидетельствующее о смысле самой мудрости Истории. Ведь ещё в раннем средневековье история человечества делилась на три этапа: 1) от сотворения мира до рождения Христа; 2) земная жизнь Иисуса Христа (первое пришествие); 3) от смерти и воскрешения Христа до его второго пришествия и Страшного Суда [4, 60]. Такая периодизация человеческой истории получалась соответствующее историософское осмысление.

Затем пришло время позитивистского восприятия и объяснения истории как некой последовательности событий, и задача историков в таком случае заключалась лишь в фиксации этих событий и их упорядочении. «На первый взгляд, кажется, – отмечает Додонов, – что позитивистская традиция надежно обеспечивала объективность исторического исследования. Но такая объектив-